

Dragan Vukasović,
Šemsudin Džeko
VUB, Istočno Sarajevo

BILANSIRANJE ZALIHA SPORTSKE OPREME U INFLACIJI

1. Uvod

Pitanje što realnijeg vrednovanja kako sredstava i izvora sredstava, tako rashoda i prihoda i finansijskog rezultata predstavlja veoma značajan korak u finansijskoj analizi. U inflatornim uslovima novčana jedinica sve više se udaljava od svoje nominalne vrednosti, to se ove pojave nužno prenose i na vednosne iskaze u bilansnim šemama. Otuda u takvim uslovima neophodna je primena odgovarajućih dopunskih principa procenjivanja, odnosno revalorizovanja bilansnih pozicija, u cilju dobijanja realnijih zvaničnih bilansa stanja i uspeha, odnosno realnijih iskaza paralelnih bilansnih šema.

U inflaciji cene pokazuju tendenciju porasta, jer se smanjuje vrednost novčane jedinice, kao merila vrednosti, a materijalne vrednosti, osnovna sredstva i zalihe obrtnih sredstava su potcenjene i imaju veću kupovnu snagu, s pobzirom da su ranije nabavljane, po nabavnim cenama, koje su u momentu nabavke bile niže od dnevnih cena, odnosno tekućih nabavnih cena.¹

Zbog činjenice da se različiti elementi aktive i pasive uključuju u bilans u različito vreme dolazi do situacije da se na istoj bilansnoj poziciji nalaze elementi aktive ili pasive koji su u bilans uključeni po bitno drugačijim kriterijumima. Zbog toga su mnoge bilansne pozicije neupotrebljive za bilo koje analitičke svrhe. Kao značajni elementi u bilansiranju rezultata poslovanja uzimaju se identičnost preduzeća, identičnost vremena i identičnost monetarne vrednosti. Bez postojanja identičnosti svih triju elemenata nisu ostvareni uslovi za postojanje realnog bilansa pa ni za visinu iskazanih ekonomskih efekata.

Pretpostavke da je novac kao merni instrument neutralni činilac u odnosu na iskazivanje vrednosti zaliha sportske opreme, prihoda i rashoda podrazumeva da monetarne jedinice imaju jednaku vrednost u različitim vremenskim horizontima. Ako je neka stvar vredela juče kao i danas i ako je imala tu vrednost i pre pet godina onda se problem realnosti bilansa ne postavlja tako oštro kao što je to slučaj s promenama u vrednosti novca. Uđe li se u analizu ovog procesa doći će se do zaključka da problem procenjivanja egzistira i u situaciji kada ima čvrstu, dakle nepromenjenu vrednost. Čak i uz pretpostavku da novac ima čvrstu nepromenjenu vrednost proizvod je sve skuplji za preduzeće u funkciji vremena provedenog na zalihama. Ako se lager finansira iz kredita proizvodi su skuplji zbog toga što upravo zadržavanje zaliha ima za posledicu plaćanje kamata koja ne bi postojala u slučaju da takvog zadržavanja nema.

¹ Vasić Pavle, Tržište u inflaciji, Beograd, 1986, str. 96.

2. Finansiranje zaliha sportske opreme

Ako se zalihe sportske opreme finansiraju iz sopstvenih izvora tada se ne pojavljuju izdaci za finansiranje zaliha pa se stvara privid da lagerovanje ništa ne košta. Problem je u tome što blokirana sopstvena kao i tuđa sredstva imaju svoju vrednost i cenu i to bar onakvu koja bi bila jednaka kamatnoj stopi. Kada sopstvena finansijska sredstva ne bi bila blokirana finansiranjem zaliha sportske opreme ona bi bila slobodna i kao finansijski kapital donela bi određene pozitivne efekte. Postoji donja granica 'cene' i ona je determinisana stopom depresijacije vrednosti novca.

Doda li se tome cena lagerovanja i gubitak u kvalitetu, odnosno rizik od lagerovanja, dolazi se do zaključka da problem realnog iskazivanja vrednosti zaliha sportske opreme nije zanemarljiv ni u slučaju kada je vrednost novca konstantna a on je kao vrednosni merni instrument neutralni faktor. Zato je logično pretpostaviti da će zalihe homogenih materijala nabavljenih po jednakim cenama imati različitu valorizaciju u bilansu stanja i bilansu uspeha.

Korišćenje tuđih sredstava finansiranja u inflaciji skopčano je s obavezom da se obračuna i plati realna kamata po ugovorenoj stopi. Pri nebalgovremenom plaćanju ovde se uključuje i kaznena kamata po znatno većoj stopi od realne. Ukupna tuđa pasiva deli se na dva dela sa stanovišta načina obračuna pasivne kamate. To su: kreditne obaveze na koje se plaća kamata u celom periodu korišćenja kredita i tekuće poslovne obaveze kod kojih se kamata ne plaća za sve vreme pošto postoji odloženi rok obračuna kamata od dana zasnivanja dužničko-poverilačkog odnosa do dospelosti obaveze za plaćanje. Ako prosečna godišnja obaveza preduzeća po prvom osnovu iznosi 100.000 n.j. a ako vreme za koje se kamata ne obračunava iznosi u proseku 45 dana. To znači da se van kamaćenja nalazi deo ukupne obaveze čija je veličina srazmerna proporciji broja dana isključenja obaveza iz kamaćenja i broja kalendarskih dana.

U slučaju kada kamatna stopa na godišnjem nivou iznosi 15%, stvarna kamatna stopa iznosiće $15/365 = 0,041 \times 45 = 1,84\%$; $15\% - 1,84\% = 13,15\%$.

Na svakih 100 n.j. prosečne obaveze neće se kamatiti 1,84% vrednosti duga. Pri inflaciji ova bilansna pozicija se povećava pa će uz pretpostavku jednog obima ona na kraju biti veća u odnosu na početak za veličinu inflacijskog efekta. To znači ako je inflacija 20% godišnje ova pozicija ima vrednost od $100.000 + (20.000/2) = 110.000$ n.j. Ako prosečno vreme plaćanja iznosi 45 dana to znači da će van kamaćenja biti sledeći iznos $110.000 \times (45/365) = 13.561$ n.j.

Na prvi pogled isplativo je koristiti tuđe izvore u inflaciji imajući u vidu činjenicu da se jedan njihov deo po pravilu isključuje iz procesa kamaćenja. Problem je u tome što se osim obaveza u bilansu nalaze i potraživanja koja se odnosi isto pravilo. Preduzeće u jednom od ovih delova realno dobija ali u drugom gubi. Događa se da je preduzeće korisnik kredita po kojima plaća kamatu nižu od inflacijske. To je slučaj s kreditima koji se koriste iz inostranstva u moneti čiji kurs sporije raste od rasta domaće inflacije, odnosno s domaćim kreditima koji uzeti pod ranijim ili na drugi način obezbeđenim privilegovanim uslovima. Ono je zbog toga u znatno povoljnijem položaju od drugih iz jednostavnog razloga što je u poziciji da ostvari dužničku dobit.

3. Problem realnosti bilansiranja zaliha u inflaciji

Pretpostavke da je novac kao merni instrument neutralni činilac u odnosu na iskazivanje vrednosti zaliha, prihoda i rashoda podrazumeva da monetarne jedinice imaju jednaku vrednost u različitim vremenskim horizontima. Ako je neka stvar vredela juče kao i danas i ako je imala tu vrednost i pre pet godina onda se problem realnosti bilansa ne postavlja tako oštro kao što je to slučaj s promenama u vrednosti novca. Uđe li se u analizu ovog procesa doći će se do zaključka da problem procenjivanja egzistira i u situaciji kada ima čvrstu, dakle nepromenjenu vrednost. Čak i uz pretpostavku da novac ima čvrstu nepromenju vrednost proizvod je sve skuplji za preduzeće u funkciji vremena provedenog na zalihama. Ako se lager finansira iz kredita proizvodi su skuplji zbog toga što upravo zadržavanje zaliha ima za posledicu plaćanje kamata koja ne bi postojala u slučaju da takvog zadržavanja nema.

Ako se zalihe finansiraju iz sopstvenih izvora tada se ne pojavljuju izdaci za finansiranje zaliha pa se stvara privid da lagerovanje ništa ne košta. Problem je u tome što blokirana sopstvena kao i tuđa sredstva imaju svoju vrednost i cenu i to bar onakvu koja bi bila jednaka kamatnoj stopi. Kada sopstvena finansijska sredstva ne bi bila blokirana finansiranjem zaliha ona bi bila slobodna i kao finansijski kapital donela bi određene pozitivne efekte. Postoji donja granica 'cene' i ona je determinisana stopom depresijacije vrednosti novca.

Doda li se tome cena lagerovanja i gubitak u kvalitetu, odnosno rizik od lagerovanja, dolazi se do zaključka da problem realnog iskazivanja vrednosti zaliha nije zanemarljiv ni u slučaju kada je vrednost novca konstantna a on je kao vrednosni merni instrument neutralni faktor. Zato je logično pretpostaviti da će zalihe homogenih materijala nabavljenih po jednakim cenama imati različitu valorizaciju u bilansu stanja i bilansu uspeha.

Realnost bilansiranja zaliha sportske opreme je daleko složeniji problem nego što se može predstaviti procesom usklađivanja realnih i nominalnih monetarnih izraza vrednosti zaliha. Ako bi se problem sveo na ova pitanja ispostavilo bi se da se materija procenjivanja iscrpljuje samom činjenicom da se vrši usklađivanje nominalnih i realnih izraza vrednosti. To u praksi u uslovima stabilnih kurseva novca znači da se u vrednost zaliha uključuju sve one pozicije koje su na bilo koji način uslovljene održavanjem i čuvanjem zaliha repromaterijala.

Stabilna vrednost novca ne znači da se ništa ne menja, pogotovu ne da se cene svih proizvoda nepromenjene. To bi već bi hipotetičan model stacioniranosti koji se još može koristiti samo kao simulacioni model. Radi jasnoće u daljem izlaganju koristićemo pojam nepromenjene vrednosti novca, što u praksi znači da se indeks cena ne menja. To ni u kom slučaju ne znači da se cene pojedinih roba ne menjaju. Naprotiv one su podložne promenama ali se promene međusobno neutrališu, te je to razlog da veličina društvenog proizvoda u celini ostane nepromenjena.

Činjenica da se cene ne menjaju pre se može dovesti u vezu s dinamičkim nego stacionarnim stanjem privrede. Sledi zaključak da će se cene nabavljenih repromaterijala menjati čak i u slučaju kada je monetarni faktor stabilan. Promene o kojima je reč će se na ovaj ili onaj način odraziti na kretanje nabavnih cena repromaterijala i prodaj-

ne cene gotovih proizvoda.. Ove promene u stabilnim monetarnim uslovima su najčešće izraz konjunktturnih kretanja. Ako uključimo u analizu sezonska i konjunktturna kretanja koja su neminovni pratilac savremenih privrednih kretanja, dolazi se do zaključka da iste zalihe sportske opreme u različitim okolnostima kretanja imaju različite tržišne vrednosti.

Teorijsko je pitanje koja vrednost se uzima kao podloga za iskazivanje realnih vrednosti. Neka mišljenja polaze od stava da to treba da bude realna nabavna vrednost koja sadrži sve kalkulatívne elemente cene koštanja materijalnih vrednosti koje se revalorizuju. Druga suprostavljena teza zasniva se na stavu da procenjena vrednost treba da izražava tržišnu, dakle moguću prodajnu vrednost u momentu bilansiranja. Metodološki nedostaci prve metode zasnivaju se na stavu da ona sadrži cenu koštanja onakvu kakva je bez obzira na to da li je ona realna i da li se kao takva može realizovati na tržištu. Uz to treba imati u vidu da je cena koštanja po definiciji u uslovima relativno visokih fiksnih troškova krajnje fleksibilna kategorija. Druga metoda otklanja nedostatke koje ima prva.

Ona omogućuje da se pri visokoj inflaciji celokupna masa inflacione dobiti inkorporira u rezultat privređivanja izveštajnog perioda. U širem teorijskom razmatranju prvi metod se zasniva na Rikardovoj teoriji vrednosti a drugi na subjektivnim teorijama i on u prvi plan ističe tržišnu, odnosno prometnu vrednost. Obe metode imaju određene prednosti i nedostatke a ekonomska teorija se bezuspešno, bar zasad, bavi izveštavanjem koja od njih ima primat. Izvesno je samo to da one ne tretiraju isti problem, pa se događa da se traže tačke teorijskog razilaženja tamo gde one objektivno ne postoje. Prva metoda zasniva se na uslovima i parametrima ponude a druga ma fenomenu tražnje i sposobnosti da se ponuda prihvati. Samo u određenim slučajevima i situacijama ove metode imaju jednake vrednosne kriterijume. Zbog toga se bilansna teorija nalazi u začaranom krugu traženja metodoloških rešenja po pitanjima koja ni principijelno nisu rešena. Nedostatak opštih teorijskih znanja čest je razlog što se neki teoretičari bezuspešno bave pitanjima iznalaženja metoda ekonomske valorizacije i njihovog bilansiranja.

4. Principi realnog vrednovanja zaliha sportske opreme

Osnovni problem je u tome šta je zapravo realna vrednost a ne u tome kako se do nje u knjigovodstvu dolazi a pogotovu ne kako se ona bilansno izrazi. Ovaj problem je znatno složeniji u nestabilnim monetarnim uslovima.¹

U momentu nastanka utrošaka u poslovanju oni kao kalkulatívni elementi u širem značenju imaju različitu 'starost'. Neki od njih, kao što su usluge prevoza, utrošak električne energije, PTT usluge i slično troše se u momentu kada su nabavljaju, odnosno stvaraju. Drugi se troše u jednom a stvaraju i nabavljaju u sasvim drugom vremenskom horizontu. To je razlog da se prema strukturi potrošnje javljaju različite situacije kada se u analizu uključuje dinamika inflacije. U prvu grupu učinaka spadaju oni elemen-

¹ Ranković, J., Problemi realnosti bilansa, Zavod za savremenu organizaciju poslovanja, Beograd, str. 146.

ti koji se vrednosno izražavaju u momentu potrošnje i to po cenama koje važe u tom momentu. Kod njih ne postoji raskorak u vremenu potrošnje i proizvodnje te na njih u smislu realnosti iskazivanja rashoda na deluje inflacija, odnosno monetarne promene bilo koje vrste. Drugu grupu čine oni troškovi koji su nabavljeni ranije po drugim, najčešće nižim cenama. Njihovo uključivanje u vrednosti novih proizvoda podrazumeva da oni u ovaj proces ulaze po vrednosti nižoj od one koja bi bila da su nabavljeni u momentu potrošnje. Na taj način inflaciona dobit se inkorporira u bilans uspeha i rashodna strana bilansa uspeha se nerealno nisko prikazuje. Što se zalihe repromaterijala duže zadržavaju u skladištima to će se ostvariti veći inflacioni efekat.

Ako je neki materijal nabavljen pre godinu dana pod ondašnjim cenama i ako je ta cena danas dvostuko veća od one po kojoj je nabavka izvršena, njegovo kalkulisanje po knjigovodstvenoj vrednosti će biti besmisleno. Razlog je što će se proizvodi opteretiti nenormalno niskim cenama za odgovarajuće troške a njihova prodajna cena formirana je na bazi drugih cena trošaka. Na ovaj način dolazi se u položaj da se sastavljaju troškovi po starim nabavnim i prodaja po novim prodajnim cenama. Iz ovakvog kalkulisanja neminovno se pokazuje dobit koja lažno odslikava ekonomsku situaciju.

Što je vreme nabake udaljenije od momenta potrošnje određene vrste repromaterijala, to će cena biti niža pa će bilans uspeha biti manje opterećen u odnosu na cenu po kojoj bi se izvršila nabavka u momentu izdavanja materijala u proizvodnju.

Princip procenjivanja vrednosti zaliha repromaterijala za proizvodnju sportske opreme je jedan od najstarijih principa koji se koriste u ekonomskoj praksi. Na njega se u krajnjoj liniji u ovom ili onom modalitetu svode svi ostali principi. Ostali principi se javljaju samo kao njegove varijante modifikacije. Prema prof. K. Vasiljeviću 'on se zasniva na pretpostavci da preduzeće obično nabavlja robu po ceni nižoj nego što je prodaje, odnosno da preduzeće uvek ima cenu koštanja nižu od prodajne cene. Sa te tačke gledišta princip nabavne cene u izvesnoj meri ima elemente opreznosti koji se donekle izražavaju u latentnim rezervama'.¹ Iako je ovaj pristup procenjivanju učinjen s pozicija politike bilansiranja on je svede na to da se sve zalihe sportske opreme bilansiraju po cenama po kojima su nabavljene, odnosno po ceni koštanja u najširem značenju. Iako naizgled jednostavan ovaj princip je u mnogo čemu složen kao što su uostalom u životu često događa da su najjednostavniji pojmovi najteže shvatljivi. Ovaj problem je osobito složen u uslovima većih oscilacija cena na tržištu, bilo da su one prouzrokovane konjunkturalnim faktorima sezonskim gibanjima ili monetarnom nestabilnošću.

Princip obračuna i bilansiranja materijala po stvarnim cenama bez obzira na varijantu koja je se u praksi primenjuje osim promene vrednosti novca ima niz drugih nedostataka. Pri masovnoj proizvodnji i u relativno velikim preduzećima on je i tehnički teško sprovodljiv. Pod tim se podrazumeva ogromna masa obračuna koji se primenjuje kod svakog pojedinačnog izdavanja materijala. Postojanje različitih cena za pojedinačne radne naloge u proizvodnji homogenog proizvoda može da donese više praktičnih teškoća nego koristi.

¹ Vasiljević, K., Teorija i analiza bilansa, Beograd, 1970, str.221.

Sve su to razlozi zbog kojih se u nestabilnim monetarnim uslovima treba opredeliti za napuštanje principa da se umesto njega uvede daleko efikasnija alternativa obračuna i bilansiranja vrednosti zaliha repromaterijala za proizvodnju sportske opreme po planskim, odnosno po standardnim cenama. Princip obračuna po planskoj ceni otklanja izložene nedostatke obračuna po stvarnoj ceni i obezbeđuje da se bilansiranje izvrši na adekvatan način. On obezbeđuje da se bilans uspeha pravilno optereti i rezultati korektno obračunaju. On, međutim, ne rešava problem eliminisanja uticaja inflacije na iskorišćenje vrednosti zaliha repromaterijala, kao i na rezultate privređivanja. Bez obzira na taj nedostatak on zaslužuje pažnju kako u obračunsko-bilansnom tako i u ekonomsko-analitičkom smislu.

5. Zaključak

Bilansiranje po tržišnim cenama obezbeđuje najveći stepen pouzdanosti i najčistije izlučivanje inflacijskih efekata iz bilansa stanja. Rasprava o tome da li treba primeniti tržišne cene ili neke druge kriterijume ne svode se na izbor u pogledu kvaliteta i realnosti bilansa, već u pogledu racionalnosti primenjenog postupka koji je često vrlo značajan i o kome se u ekonomiji mnogo vodi računa. Celokupna razlika između tržišnih i cena po kojima se zalihe sportske opreme bilansiraju predstavlja revalorizacijski efekat kojim se uvećava aktiva odnosno pasiva datog preduzeća. Ukoliko razlozi racionalnosti prevagnu te se ne može izvesti procena vrednosti zaliha sportske opreme na dan bilansiranja, ili je taj postupak neracionalan za sve delove imovine, onda se sprovodi drugačiji postupak isključivanja inflacije iz bilansa stanja.

Literatura

1. Choi, F.D.S, Meek, G.K, Internacional Accounting, 5th edition Prentice Hall, 2005.
2. Drucker P., Inovacije i preduzništvo, Globus, Zagreb, 1992.
3. Eugler, C., Managerial Accoung, Richard D. Irwin, Inc., Homewood, Illinois, 1987/88.
4. Ranković, J., Problemi realnosti bilansa, Zavod za savremenu organizaciju poslovanja, Beograd,
5. Vasić Pavle, Tržište u inflaciji, Beograd, 1986.
6. Vasiljević, K., Teorija i analiza bilansa, Beograd, 1970

BALANCING OF STOCKS OF SPORTS EQUIPMENT IN THE INFLATION

By inflations of balance paragraph are unrealistic because their value has been undervalued, and the size so is determined balance reserves gets the as product between found amounts and differences between the price on which stock of sports equipment registers and actual prices a day balancings. In this sense irrelevant are discussions about this do need apply the principle of FIRST-IN-FIRST-OUT, LIFO, NIFO, NIFO, or anybody other. Problem appears every time in the same way, those only set up

asking the intensity, or size of balance reserve. Reality of balancings of stocks of sports equipment requires that such calculations create only then when compose the summary of assets and liabilities real. This means that balance locations have expressed on market prices which actual same day. However theoretical establishes this theses, they always join with high risks around defining the term of market price a day balancings. In any case there wherein are that possibly, balancing needs carry out in this way, even changes the principle of scope of lower number of locations of base materials which largest Meris have participated in the balance structure.

Key say: *inflation, balancing, reality, reality of summaries of assets and liabilities, stock of sports equipment.*